

КОН ПОСТАНОВКАТА
НА ДЕЛАТА НА ОВОЈ
ВТЕМЕЛУВАЧ НА МОДЕР-
НАТА МАКЕДОНСКА
ЛИКОВНА УМЕТНОСТ,
ПО ПОВОД ДЕСЕТГО-
ДИШНИНАТА ОД НЕГО-
ВАТА СМРТ

Само пред седум-осум години големата ретроспектива на Никола Мартиноски (1903 — 1973) во Скопје, и се сега, по повод десет години од неговата смрт, се среќаваме со уште една репрезентативна изложба, на која се застапени и повеќе антологиски остварувања. Делата кои датираат некаде од дваесеттите до раниите седумдесетти години, пружаат можност за уште едно ретроспективно согледување на творештвото на Мартиноски. Поводот за оваа изложба е до толку пооправдан, зашто може повторно да ни понуди дијалог со особена и изврочна уметничка појава, вградена во темелите на македонската модерна ликовна уметност и култура. И во оваа прилика, се уверуваме во фактот, дека Мартиноски по формација е најзначаен македонски уметник од основоположничката генерација (респектирајќи ги посебно Личеноски и Пандилов), туку и еден од најзначајните, воопшто во македонската уметност.

Мартиноски беше прв уметник кој ѝ даде посебен белег на македонската уметност, поврзувајќи ги најактуелните движења во југословенската и европската модерна уметност и традицијата, новото и старото. Неговата пионерска улога се согледува од историски и уметнички аспекти и во таа смисла можеме да се согласиме со методолошкиот пристап на Борис Петковски во проучувањето на неговото творештво. Имено, тој го зема вистинскиот уметнички придонес на Мар-

ИЗЛОЖБИ

ВЛАДИМИР ВЕЛИЧКОВСКИ

Повторен дијалог со Мартиноски

тиноски, како основен критериум за определување на значењето на појавата и дејствувањето на Мартиноски во македонската култура и уметност.

Стекнувајќи солидна академска подготвотка (Букурешт и Париз — Академи Рансон, кај проф. Ж. Бисиер и др.) Мартиноски ја следи сопствената природа и темперамент во асимилирањето елементи, карактеристични за духовната и ликовна клима кон крајот на триесеттите години во Европа. Влијанијата на Париската школа (1927 — 1928), пред сè на експресионизмот и посткубизмот (Модилјани, Сутин, Паскин, Ника со, Шагал и др.), се модификуваат под тензијата на неговиот карактеристичен експресионизам, во кој главна улога играат линијата и колоритот. Од тој период се претставени „Глава на момче“ од 1926, и цврсто моделираната „Седната циганка со цигара“ од 1928, инаку првпат излагана. Доаѓањето во Скопје, по 1929 година, значи вклучување на модерни текови во македонската уметност. Поврзувајќи ги искуствата на европскиот експресионизам (француски и германски) и карактеристиките на средновековното сликарство во Македонија, Мартиноски до половината на четвртата десетица ќе создаде особено дело. Тогаш ги поставува своите основни ликовни, тематски и стилски преокупации и специфичности на изразот. Се појавуваат карактеристичните мотиви на Циганки, мајка со дете, социјални мотиви, творби кои имаат известни симболистички и ква-

зирелитични карактер, портрети, пејзажи и др. Од овој период се застапени, не толку репрезентативни, но карактеристични дела за експресионистичкото-кубистичко деформирање на формата, меѓу кои и со посмичен реалистички третман: Портрет на Олга и Распетие од 1930, Семејство и Две девојки од 1931, Мајка со дете и Растика Пуриќ од 1934 и др. Неколку години подоцна, Мартиноски создава неколку највпечатливи дела во неговото творештво. Питач од 1938 и Мајка со дете од 1940. година, се цврсто третирани дела со монументални карактеристики, со линија и боја што ја достигнуваат својата крајна јасност и згуснатост на вредностите. Секој мотив под рацете на Мартиноски добива печат на неговиот силовит и сецилен, но рафиниран, експресионистички темперамент.

Во периодот на Народноослободителната војна, покрај неколку платна, Мартиноски прави и неколку сјајни пртежки (Борец и Одмор III од 1944. и др.) на јасна и пречизна линија, со која вешто сугерира форма и движење.

Од периодот на социјалистичкиот реализам, изложени се две солидни платна: Ученикот Диме од 1945. и Ударник од 1947. Во 1949/50, тој го прави едниот од своите најсилни автопортрети, што на свој начин ја покажува и насоченоста на творештвото на Мартиноски, не само во наредниот период, туку и воопшто.